

Den ofullbordade grundskolan

I snart 100 år har den lärarkår som nu är sammansluten i Sveriges lärarförbund kämpat för en sammanhållen skola för alla barn och ungdomar i skolpliktåldern. Ur sekelskiftets idéer om en "bottenskola" växte 50-talets försök med "enhetsskola" fram, och dessa ledde fram till dagens "grundskola". Den bärande tanken i denna utveckling har varit att den obligatoriska skolan ska vara "en skola för alla".

I vår sammanhållna skola blandas elever med olika social bakgrund och med olika begåvningsstyp inte bara inom samma skolform utan även inom samma klass. Den gamla folkskolans och den gamla realskolans elever studerar nu tillsammans, med samma rätt till god utbildning och utveckling av de personliga anlagen. Så ska den sociala skiktningen av medborgarna motverkas och jämlikhet grundläggas.

Men skiktningen, ojämlikheten, har överlevt. Även i den sammanhållna skolan sker en sortering, en utslagning. Många av orsakerna till detta finns utanför skolan, i samhället och hemmen. Men utslagningen verkställs i skolan, som reser upp pedagogiska och organisatoriska hinder som de välbegåvade eleverna klarar men som de svaga stupar på.

Stadieövergångarna är ett sådant hinder. Mötet med en ny lärare med ett nytt sätt att undervisa är ofta stimulerande för de duktiga eleverna men förvirrande för de svaga. Det högre stadiets krav får många av de svaga, som är kvar på det lägre stadiets nivå, att ge upp. De saknar den trygga kontakten med sin förra lärare. Stadieövergången blir alltför abrupt.

Vid övergången till högstadiet möter eleverna inte bara en utan tio-tolv nya lärare, många med en akademisk-teoretisk inriktning av sin undervisning som passar bra för de studiebegåvade men som är förödande för de svagas studieintresse. Mängden av lärare med föga

kännedom om de underliggande stadiernas undervisning, anonymiteten, den sociala otryggheten, det allt abstraktare språket – allt detta är former genom vilka skolan verkställer den utslagning som den har till uppgift att förhindra.

Så länge detta sker är grundskolan ofullbordad.

Ett av skälen till att grundskoleidén ännu ej har förverkligats är att man glömt att reformera lärarutbildningen – det visar en serie artiklar i detta nummer av Lärartidningen under just rubriken "Den ofullbordade grundskolan".

I en grundskola där även de svaga eleverna ska få bästa tänkbara chans måste stadieövergångarnas hinder jämnas ut. Lärare måste kunna få följa sina klasser över nuvarande stadiegränser. Kontinuitet måste skapas i arbets-

sättet och i relationen lärare-elev.

På ett högstadium där även de svaga eleverna kan komma till sin rätt får det inte finnas alltför många lärare per klass. Lärarna bör ha många ämnen/timmar i klassen, och de måste veta hur man arbetar på de lägre stadierna – därför att det ofta är just det arbetssättet som passar bäst för de elever som utvecklas långsamt.

Innan grundskolan lyckas klara de svaga eleverna, är den inte färdigbyggd. För att klara dem behövs en ny lärarutbildning, som ger oss breda lärare som kan följa sina elever över stadiegränserna och kan skapa trygghet och arbetsro på högstadiet. Sista steget i grundskolereformen återstår alltså att ta – en reform av lärarutbildningen. Tills det steget tas är grundskolan ofullbordad. ■

Bräcklig anställningstrygghet

För varje år hotas allt fler lärare av att bli övertaliga. Utvecklingen är resultatet av en samtidig ekonomisk åtstramning och elevminskning. Många kommuner aviserade i våras övertalighet. Inemot 1 000 lärare fick veta att deras jobb till hösten var högst osäkert.

I det läget inleddes inom Sveriges lärarförbund liksom tidigare år ett intensivt arbete både centralt och lokalt för att rädda jobben. Varje skola, varje rektorsområde, varje skolkansli nagelfors i jakten efter outnyttjade resurser. Hur hade resurserna beräknats, hur såg personalplaneringen ut? Belöningen för denna bevakning blev att de flesta varslen drogs tillbaka. Dock inte överallt. Åtta kommuner vidhöll uppsägningar av totalt drygt hundra lärare, för vilka SL bestrider att

saklig grund för uppsägning föreligger.

Lärarförbundets ambition har varit och är att rädda så många jobb som möjligt. Den yttersta möjligheten att få en uppsägning lagligt prövad är att den fackliga organisationen går till arbetsdomstolen. I de åtta fallen har SL i år stämt kommunerna för AD. Ett fall har avgjorts. Örnsköldsviks kommun fick rätt att säga upp fjorton låg- och mellanstadielärare.

Dock prövade inte AD den för förbundet väsentligaste frågan i detta mål, nämligen kommunens sätt att använda statsbidragen för skolverksamheten. För att söka skapa klarhet om en kommuns skyldigheter i denna fråga har SL begärt överläggningar med SÖ. Efterlev-

*Den ofullbordade
grundskolan...*

”En skola för alla” – så var den tänkt

Nu har den funnits i över 20 år, den svenska grundskolan. ”En skola för alla” – så var den tänkt; en enhetlig, obligatorisk 9-årig grundskola.

Men alla elever vill inte gå där i nio år. Ofullständig grundskolutbildning, eller utslagningen i grundskolan, kallas det i utredningssammanhang.

Vad beror det på att grundskolan inte passar alla barn, när den är obligatorisk? Det funderar en utredning på just nu.

Kan det bero på att grundskolan ännu inte är genomförd? Det menar i alla fall *Gert Berntsson*, chef för SLs projektavdelning. Han säger:

– Vi kan aldrig genomföra grundskolereformen så länge vi har en lärarutbildning som bygger på gamla skolformer. Grundskolan fungerar fortfarande i stort sett som två från varandra skilda skolformer. Där finns den gamla folkskolan med klassläraresystem och den gamla realskolan med ämnesläraresystem. Högstadiet var redan från början en olycklig kompromiss som byggde på den gamla realskolan.

Vi har också träffat några lärare i Skogåsskolan söder om Stockholm. De anser att stadietänkandet är olyckligt och djupt rotat i skolan, bland annat på grund av det lärarsystem och den lärarutbildning vi har i dag. Det gör det omöjligt att genomföra den enhetliga sammanhållna grundskolan. Man planerar i treårsperspektiv och inte i ett längre nioårigt perspektiv. Därför blir det dålig kontinuitet i barnens skolgång.

Två jobbiga skarvar möter eleverna i skolan, den första vid övergången till mellanstadiet och den andra vid övergången till högstadiet. Det är de svaga, osäkra eleverna som klarar ämnesläraresystemet och anonymiteten på högstadiet sämst.

Se följande sidor!

Text Lena Fejan Ljunghill ● Foto Sven Oredson

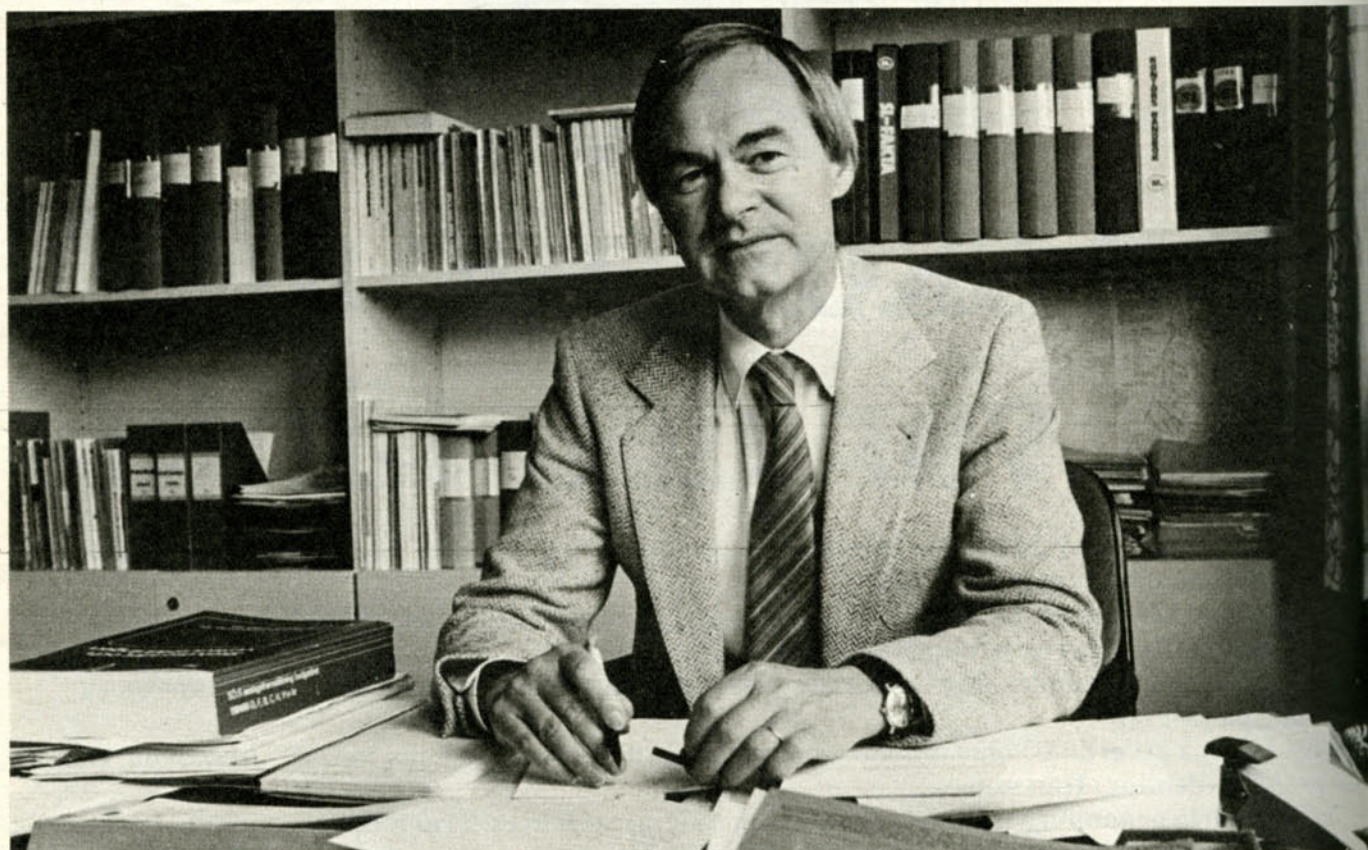

*Den ofullbordade
grundskolan...*

**– Vi kan aldrig
genomföra grundskolan
så länge lärarutbildningen
bygger på gamla
skolformer!**

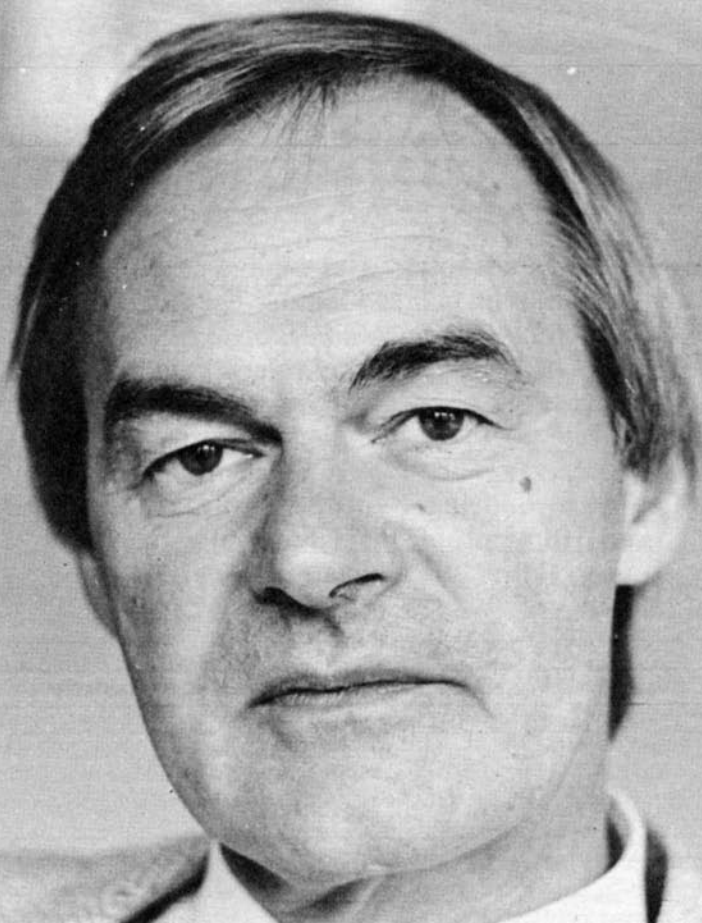
Nu är grundskolan färdig, nu är det dags att satsa på gymnasieskolan!

Den tanken möter vi allt oftare, nu senast i skolöverstyrelsens petita.

– Men det är en farlig felsyn. Visst behöver vi satsa på gymnasieskolan. Den behöver utvecklas. Men grundskolan är långt ifrån färdig. Framför allt på högstadiet finns det stora problem som vi måste komma tillrätta med. Ända sedan grundskolan infördes 1962 har vi varit medvetna om att högstadiet inte fungerat särskilt väl. Men det enda som gjorts är att man friserat lite på ytan, t ex genom att ta bort de ursprungliga linjerna och i stället införa nya tillvalskurser. De verkliga problemen har man inte tagit itu med. Dvs den stora ämnessplittningen som är en följd av det gamla ämneslärarsystemet. Högstadiet var redan från början en olycklig kompromiss som byggde på den gamla realskolan. Vi har fortfarande långt kvar till den enhetliga obligatoriska skola »för alla» som grundskolan var tänkt att bli.

Det säger **Gert Berntsson**, chef för SLs projektavdelning.

– Vi kan aldrig genomföra grundskolereformen så länge vi har en lärarutbildning som bygger på gamla skolformer, betonar han.

GERT BERNTSSON:

— *De senaste decenniernas skolreformer har aldrig på allvar fullföljts därför att man inte sett till att det har utbildats folk som kan förverkliga reformerna.*

— I dag fungerar grundskolan i stort sett som två från varandra skilda skolformer i stället för som en enhetlig grundskola. Där finns den gamla folkskolan med klasslärsystem och den gamla realskolan med ämneslärsystem, menar Gert Berntsson.

— Här kommer den ena undersökningen efter den andra och pekar på samma sak, nämligen att grundskolans stora problem är just högstadiet. Men så länge vi har kvar en lärarutbildning som bygger på gamla skolformer kan vi inte göra några väsentliga förändringar på högstadiet.

— Om man verkligen, från statsmakens sida, hade haft en ordentlig plan för hur man vill förändra högstadiet, vilket man rimligen borde ha haft, ja, då borde också den naturliga slutsatsen ha blivit att man måste göra något åt lärarutbildningen. Men den reformen har förhalats år efter år. Inget har hänt sedan 1974 års lärarutbildningsutredning (LUT 74) kom med sina förslag för fem år sedan.

— Här har vi under de senaste decennierna förändrat vår skola radikalt. Men reformerna har aldrig på allvar fullföljts därför att man inte sett till att det har utbildats folk som kan förverkliga de här reformerna.

— Det ligger något mycket motsägelserfullt i detta!

Inte pedagogiska motiv

— Om vi fick en enhetlig utbildning för grundskolans lärare, som LUT 74 föreslagit och som SL också ställer upp på, då skulle det inte bli så svårt att göra de nödvändiga förändringarna på högstadiet.

Många problem — inte minst organisatoriska — skulle lösas automatiskt då, t ex problemen kring stadiövergångarna.

— Stadiindelningen är ju inte pedagogiskt motiverad. Den är bara en konstruktion som ska passa de olika läraryrkategorierna vi har i grundskolan. Medan tanken bakom LUT-förslaget just är att vi ska ha en lärarutbildning och en lärarstruktur där man inte längre talar om klasslärare respektive ämneslärare, utan om en *grundskollärare*. Det är också det enda vettiga om man nu vill se grundskolan som en enhetlig skolform.

— Ämneslärsystemet har traditioner från en urvalsskola; den gamla realskolan. Medan grundskolläraren skulle utbildas för en obligatorisk skola.

— Hela grundskolan skulle vinna på att ha lärare som inte är så snävt stadiinriktade. Vi skulle få en bättre kontinuitet genom hela skoltiden och det skulle i sin tur i sig innebära en väsentlig kvalitetshöjning, det är jag övertygad om.

— Det är den allmänna lärarkompetensen — det professionella i läraryrket — som ska vara grunden i lärarutbildningen. Den grund som man sedan bygger vidare på med olika ämneskunskaper och specialiseringsalternativ. Man börjar i fel ände när man utgår ifrån akademiska ämneskunskaper och

sedan lägger till ett slags lärarkompetens på slutet, som en extra krusidull bara.

— Det är goda *lärare* som grundskolan behöver. Och det blir man inte automatiskt bara för att man är ämnesexpert.

Utgår vi från läroplanen?

— Om man verkligen utgår ifrån vad som står i läroplanen för grundskolan, då ser man att vårt nuvarande ämneslärsystem på högstadiet är omöjligt. Man kan faktiskt gå igenom läroplanen sida för sida och gång på gång se hur illa det som står där går ihop med högstadiets organisation.

— I läroplanen talas det t ex om att läraren har en rad sociala uppgifter också, inte bara kunskapsförmedlande, att elever och lärare tillsammans ska komma överens om hur man ska organisera arbetet, att man ska utgå ifrån elevernas egna erfarenheter, att många elever behöver betydligt mer hjälp och stöd än andra framför allt när det gäller grundläggande färdigheter. Där betonas också att man ska gå ifrån ett snävt ämnestänkande; sträva efter ämnessamverkan i projektstudier och arbetsområden.

— Hur går allt det här ihop med ämneslärsystemet som innebär att en lärare ofta bara möter sina elever någon timme i veckan, att läraren möter flera hundra elever i veckan och att eleverna i sin tur har ett 20-tal olika lärare? Hur ska lärarna kunna skaffa sig kunskap om elevernas behov och förutsättning-

Hur mycket tid går förlorad vid varje studieövergång?

Hur ser elevernas konkreta verklighet ut i grundskolan? Hur många olika lärare möter de under sin nioåriga skoltid? Hur sammanhållna är klasserna och vad händer egentligen i skarvarna mellan lågstadiet och mellanstadiet och mellan mellanstadiet och högstadiet?

För att ta reda på det har Ann-Christin "Anki" Larsson, sekreterare på SLs kansli, följt en klass som började i årskurs 1 läsåret 1975/76 i Skogåsskolan söder om Stockholm. I år går klassen i årskurs 9. Hon har kartlagt förändringar inom elevgruppen — t ex in- och utflyttningar — och hur många olika lärare som knutits till klassen under åren.

Bilden är slående. Det sker dramatiska förändringar vid studieövergångarna. I årskurs 4 förändras elevgruppen radikalt, barnen får en rad nya kamrater på grund av ändrat delningstal på mellanstadiet. I årskurs 7 är elevgruppen relativt oförändrad. Men där får eleverna i stället möta en mängd nya lärare; i genomsnitt ett 20-tal.

Anki är själv en av de över 30 lärare som den här klassen mött under sin grundskoletid. Hon känner eleverna och de flesta av lärarna som undervisat klassen.

— Jag valde att följa en viss klass för att få en konkret bild av hur skolan organiserar undervisningen för en elevgrupp under grundskoletiden. Jag har försökt lägga det pussel som de här barnens skolgång utgör, säger Anki.

Hon har bl a kartlagt varje elevs skolgång. Hur möter skolan olika barns behov? Vilka åtgärder sätter man in och hur många lärare möter varje elev?

Klassen i sin helhet har undervisats av ett 30-tal lärare. Antalet lärare varierar för de enskilda eleverna från 30 till 38 lärare. En tendens är att barn i behov av särskilt stöd och invandrarbarn är de som kommer i kontakt med flest lärare.

Den största förändringen i elevgruppens sammansättning sker vid övergången till mellanstadiet, beroende på att delningstalet ändras från 25 på lågstadiet till 30 på mellanstadiet. I årskurs 7 ser vi konsekvenserna av ämneslärarsystemet. Ett 20-tal nya lärare möter eleverna där.

Förlorad tid

— Den här undersökningen gör inte

anspråk på att vara representativ eller vetenskaplig, säger Anki. Men den här klassen är inget extremfall. Det är nog en rätt vanlig klass i ett förortsområde med förhållandevis många invandrare. Den lågstadielärare som tog emot klassen i årskurs 1 säger att hon aldrig haft en klass med så olika förkunskaper.

— Syftet med undersökningen har främst varit att få fram ett konkret underlag för en fortsatt diskussion kring frågor som:

Vilka förutsättningar finns det i grundskolan i dag att få en kontinuitet i barnens skolgång under nio år, när man slår sönder organisationen så radikalt vid varje studieövergång? Hur mycket tid går förlorad när lärarna ska lära känna en ny klass i årskurs 4 och flera nya klasser i årskurs 7? Vad betyder studieövergångarna i förlorad undervisningstid?

— Genom att sätta förstoringsglaset på en viss klass och se vad som händer med den under grundskoletiden, organisatoriskt, har jag velat föra ner diskussionen kring studieövergångarna till ett mycket konkret och verklighetsnära plan, säger Anki.

— Jag har velat visa: Så här har eleverna det i skolan. Det här är följden av det lärarsystem vi har i dag.

Ett treårs-perspektiv

— För vad den här undersökningen speglar är just konsekvenserna av att vi utbildar lärare för grundskolan efter två helt skilda system: klasslärarsystemet för låg- och mellanstadierna och ämneslärarsystemet för högstadiet. Det är ju inget nytt, men jag har velat peka på vilka konsekvenser det får för eleverna; i praktiken. Det innebär bl a att de möter två jobbiga skarvar. Den första i årskurs 4 när klassammansättningen förändras. Eleverna får både nya kamrater och ny lärare. Den andra i årskurs 7 när eleverna får en mängd nya lärare. Skolan planeras i treårsperspektiv och ingen elev kan känna att grundskolan hänger ihop.

— Jag tycker inte man kan påstå att grundskolan är genomförd. Vi har ingen enhetlig grundskola med kontinuitet i skolgången och med en långsiktig planering. Inte så länge vi tänker i stadier och inte så länge man ger de olika stadierna så olika förutsättningar att jobba.

— Sedan kan läroplanen tala hur mycket som helst om mjuka studieövergångar. Men vi kommer ingen vart så länge det finns så många orosmoment inbyggda i systemet. ■

ar när de inte ens hinner lära sig namnen på alla elever?

Många lärare har tagit konsekvenserna av denna kunskap och arbetar långt över sin behörighet.

— Skrivningarna i läroplanen bygger ju på att lärare och elever känner varandra väl och på att det finns en kontinuitet i elevernas skolgång genom hela grundskolan.

— Den kontinuiteten slås brutalt sönder vid övergången från mellanstadiet till högstadiet. Där handlar det i praktiken om att eleverna går från en skolförhållande till en annan.

En omöjlig konstruktion

— Vilka vuxna skulle acceptera en arbetsmiljö som den som eleverna möter på högstadiet? Vem skulle kunna fungera i en situation som innebär att man springer från den ena lektionssalen till den andra? Vem skulle orka anpassa sig till och vänja sig vid olika krav och undervisningsmetoder från den ena lektionen till den andra? Vem skulle trivas med att som fast punkt under dagen ha en liten box i en korridor där man förvarade sitt arbetsmaterial?

— De här problemen på högstadiet är

ju inga dolda hemligheter, utan väl kända fakta sedan många år tillbaka. Ändå gör man inget åt dem. Högstadiet är en omöjlig konstruktion för våra tonåringar. Många klarar heller inte av det. Elever med dålig studiemotivation och med dåligt stöd hemifrån stöts ut. Så utreds det varför så många elever slutar grundskolan med ofullständiga kunskaper. Som om inte tillräckligt många utredningar redan gjorts.

— Därför är det ofattbart att man nu på sina håll, till och med från ansvariga skolmyndigheter, börjar tala om att grundskolan är färdig! ■

– Läraryrket skulle bli mycket roligare om vi fick jobba över ett vidare fält!

INGER BENGTTSSON:

– Vi måste få en ny lärarutbildning om grundskolan ska kunna fungera. En gemensam grundskollärarutbildning som inte är stadiebunden.

– Vi kommer aldrig ifrån nackdelarna med stadieövergångarna så länge vi har det lärarsystem och den lärarutbildning vi har i dag. Allt vi håller på med nu är bara små försök att lappa över de värsta problemen. Här försöker en del lärare jobba över stadiegränserna därför att vi anser att det är bra för eleverna. Men det handlar ju bara om marginella insatser och förändrar inte grundskolan i stort. Dessutom stöter det ofta på organisatoriska hinder.

Det säger *Inger Bengtsson*, en av de lärare vi träffar i Skogåsskolan för att bli diskuterat vad stadieindelningen betyder för det praktiska skolarbetet. Lärarna är överens om en sak:

– Ska vi komma ifrån stadietänkandet i grundskolan – vilket vore önskvärt – så måste det till en ny lärarutbildning.

Den ofullbordade grundskolan...

Förutom Inger Bengtsson, som är lågstadielärare och studierektor, träffar vi också Nils-Gustaf Gustafsson, ämneslärare på högstadiet, Birgitta Carlström, lågstadielärare, Elisabeth Palestig, mellanstadielärare och Ann-Christin "Anki" Larsson, mellanstadielärare och även vidareutbildad till lågstadielärare, numera sekreterare på SLs kansli.

Gemensamt för de här lärarna är att de allesammans undervisar i den klass som Anki följt från årskurs 1 till 9 i sin undersökning (se föregående artikel).

I den klassen har vi arbetat över stadiegränserna, även om det varit i begränsad omfattning. För att kunna göra det fick vi konstruera tjänsterna på ett något okonventionellt sätt. Eftersom vi arbetar bra ihop gick det att ordna även om vi ibland måste gå runt en del organisatoriska hinder, berättar Anki.

Stelbent system

När man försöker beskriva hur tjänsterna såg ut blir det ganska rörigt. Det lärarsystem vi har i skolan är stelbent. Det är svårt att arbeta över stadiegränserna och få andra tjänstevarianter än de gängse att passa in i systemet.

Ungefär så här laborerade vi med tjänsterna i den här klassen:

Inger var klassföreståndare för klassen i årskurs 1 och 2. Då var Anki mellanstadielärare och hade den klass som Inger lämnat ifrån sig tidigare. Men Inger fortsatte med musik i sin gamla klass och motsvarande timmar hade Anki svenska med Ingers lågstadielärare.

När klassen vi följer kom till årskurs 3 blev Inger studierektor, men fortfarande hade hon kvar 7 timmar sfs (svenska som främmande språk)-undervisning i den klassen. Birgitta tog över som klassföreståndare då. Sedan följde Birgitta med klassen upp på mellanstadiet som sfs-lärare. På mellanstadiet var Elisabeth klassföreståndare i årskurs 4

och 5. När hon var borta från skolan en tid i årskurs 6 gick Birgitta in som klassföreståndare. När Elisabeth kom tillbaka igen delade hon och Birgitta dels på klassföreståndartjänsten, dels på en tjänst som invandrarlärare.

När klassen började på högstadiet blev Nils-Gustaf deras klassföreståndare. Men Elisabeth följde med klassen upp på högstadiet och tog hand om specialundervisningen där.

Den här klassen har alltså alltid haft någon lärare som följt med dem över stadiegränserna: Birgitta från årskurs 3 till mellanstadiet och Elisabeth från mellanstadiet till högstadiet.

Och det har varit bra för eleverna, säger Elisabeth. Det är vi lärare övertygade om. Det har alltid funnits *någon* lärare som känt barnen från tidigare. Det har inneburit en bättre kontinuitet i undervisningen och en större trygghet, särskilt för de svaga barnen.

Ändå handlar det här ju bara om marginella insatser under ett fåtal timmar, tillägger Inger. Det är det enda man kan göra i dag. Om vi hade en gemensam grundutbildning för alla lärare i grundskolan skulle man kunna genomföra de här idéerna mycket konsekventare och slippa laborera med tjänsterna så här.

ha en mycket bättre grund att stå på när jag skulle börja undervisa dem i årskurs 7. Jag är bl a lärare i svenska, och det är ett ämne som kräver att man känner eleverna väl om undervisningen ska bli meningsfull. Om jag haft eleverna i årskurs 6 några timmar i svenska skulle det ha underlättat mycket vid övergången till årskurs 7.

Det var många som tyckte det här var en bra idé, både lärarna på mellanstadiet och lärarna på högstadiet. Men den gick inte att genomföra. Det hela föll på organisatoriska och delvis också på fackliga/lönemässiga hinder. Lönen är ju olika för högstadielärare och mellanstadielärare.

Det här tycker jag visar hur stelbent systemet är i dag, säger Nils-Gustaf.

Ett "socialt skyddsnät"

På mellanstadiet vet vi lärare nästan alltid vilka barn som kommer att få det svårt på högstadiet, säger Elisabeth. Det är alltid vissa barn man känner sig speciellt orolig för. Det är de svaga, osäkra barnen, de som har det jobbigt hemma och jobbigt med kamraterna, som klarar ämneslärarsystemet och anonymiteten på högstadiet sämst. Det är dom barnen som behöver stödet

ANKI LARSSON:

... jag ser framför mig en helt ny skola, där plötsligt allt blir möjligt. Kanske den skola som grundskolan var tänkt att bli.

En bra idé – men omöjlig

Vill man arbeta över stadiegränserna i dagens grundskola stöter man alltså ofta på en rad organisatoriska hinder. Nils-Gustaf ger ett exempel:

För många år sedan lekte jag med tanken att jag som högstadielärare skulle gå ner på mellanstadiet och undervisa några timmar i veckan i den årskurs 6 som jag skulle bli klassföreståndare för nästa läsår. Då skulle jag lära känna mina kommande elever och

från en vuxen, någon som känner dem och som bryr sig om dem och som frågar efter dem när de skolkar.

Ja, så är det, säger Nils-Gustaf, och just därför var det så bra att Elisabeth följde med den här klassen till högstadiet och hade specialundervisning i svenska, engelska och matematik med de svagaste eleverna.

För mig som klassföreståndare var det också ett bra stöd att ha Elisabeth vid min sida. Genom henne fick jag

veta mycket om eleverna som jag hade stor nytta av som lärare och klassföreståndare.

– Elisabeth har fungerat som ett "socialt skyddsnät" för de elever som annars brukar möta skolproblemen med att skolka eller sluta skolan i förtid. Hon kände eleverna sedan tidigare och frågade efter dem på ett annat sätt än vi ämneslärare, som inte känner eleverna så väl, kan göra.

– De här eleverna, som Elisabeth haft specialundervisning med under högstadiet, har klarat sig förhållandevis bra i skolan. Jag är övertygad om att många av dem inte hade klarat av högstadiet om inte Elisabeth funnits där som en fast punkt i tillvaron.

Den röda tråden

– Som lärare känner man ständigt hur bristfällig utbildningen är därför att man känner till alldeles för lite om andra stadier än sitt eget, säger Anki. Man kan inte bara bedöma ett barn ur ett treårsperspektiv. Men hela skolsystemet bygger på att man förutsätter att alla barn nått en viss nivå; att de fungerar på ett visst sätt, bara för att de ska börja i årskurs 4. Samma sak gäller för årskurs 7. På ett nytt stadium börjar man med vissa på förhand bestämda saker, oavsett vad barnen kan tidigare och hur långt de kommit i sin utveckling.

– Det är egentligen bara i årskurs 1 vi accepterar att barnen har mycket olika förutsättningar och olika förkunskaper. Därför har vi en mjuk inskolningsperiod där. Vi har färre elever i klassen och kunskapsstoffet är så begränsat att det finns goda möjligheter att individualisera undervisningen.

– Men på mellanstadiet får vi större klasser och kunskapsstoffet är så omfattande att tiden inte räcker till att individualisera undervisningen och utgå ifrån varje barns förutsättningar, även om läroplanen säger att vi ska göra det.

– Det är ett oerhört gap mellan årskurs 3 och 4. I årskurs 4 förutsätter man plötsligt att alla barn kommit till en viss nivå: att de är mogna för en annan pedagogik och metodik som går ut på att de kan arbeta självständigt, i projekt och i undersökande form; samla fakta på egen hand, göra redovisningar och sammanfattningar.

– Det finns så mycket fint i mellanstadiets arbetssätt, och det får vi också lära oss på lärarhögskolan. Det är bara det att man sedan i verkligheten möter en massa barn som inte är mogna för det här arbetssättet. Barn som inte alls är färdiga med den grundläggande färdighetsträningen i läsning, skrivning, matematik...

– Därför skulle vi mellanstadielärare behöva kunna mycket mer av lågstadiets pedagogik och metodik för att kunna ta vid just där det enskilda barnet står.

NILS-GUSTAF GUSTAFSSON:

– Vill man arbeta över stadiegränserna i dagens grundskola stöter man ofta på en rad organisatoriska hinder.

ELISABETH PALESTIG:

– Det är de svaga, osäkra barnen, de som har det jobbigt hemma och jobbigt med kamraterna, som klarar ämneslärarsystemet och anonymiteten på högstadiet sämst.

Den ofullbordade grundskolan...

– Det måste finnas en röd tråd i varje elevs skolgång. Den tråden ska alla lärare följa genom elevens nio år i grundskolan. Men det går ju inte när skolgången slås sönder i treårsperioder; i stadier där nya lärare tar vid och ska lära känna en massa nya barn.

– På det viset tappar vi mycket effektiv inlärningsstid. Vi måste börja om från början och treva oss fram tills vi hittar den "röda tråden" hos varje barn. Det tar minst en termin att känna alla nya barn man får på mellanstadiet i årskurs 4. Hur mycket tid går då inte förlorad på högstadiet, där lärarna har ännu fler nya elever i årskurs 7?

Som en krossad spegel

När vi sitter här och pratar om vad som händer, konkret, vid de olika stadiövergångarna, läggs det ena till det andra och bilden av den nioåriga, enhetliga grundskolan slås sönder som en krossad spegel.

– Ta bara en sådan sak som hur läromedlen förändras från lågstadiet till mellanstadiet, säger Birgitta. Helt plötsligt blir bokstäverna mycket mindre och texten mer komplicerad. Vad innebär det för ett barn med stora lässvårigheter?

– Många barn som kommer till mellanstadiet upplever att läromedlen är för svåra. De blir blockerade, stannar av i läsutvecklingen och ger nästan upp. Vad har då mellanstadieläraren att ge dem? Mellanstadieläraren som inte ens fått utbildning i den grundläggande läs- och skrivinläringen. Hur ska den mellanstadieläraren kunna ta vid och fortsätta färdighetsträningen i den grundläggande basfärdighetsträningen? Situationen blir ohållbar för både lärare och elever.

– Det här, fortsätter Birgitta, upptäckte jag först då jag undervisade på mellanstadiet med min lågstadielärar erfarenhet i bagaget. Hade jag inte haft den, hade jag aldrig förstått vilket

enormt gap det innebär för eleverna att gå från lågstadiet till mellanstadiet. Att man plötsligt från en årskurs till en annan ställer så helt olika krav på eleverna, det är ju helt horribelt om man ser det utvecklingspsykologiskt!

Om och om igen...

Här har ni alltså arbetat en del över stadiegränserna och sett många fördelar med det. Men på grund av skolans stadiindelning och vårt nuvarande lärarsystem stöter det på en rad olika hinder när man vill arbeta så. Hur tror ni att ert lärarjobb och skolans verksamhet skulle förändras, om vi hade en skola utan stadietänkande och en enhetlig utbildning för grundskolans alla lärare? Där specialiseringen inte var bunden till ett visst stadium? Om vi t ex hade en specialisering som innebar att en lärare i ett ämne, t ex svenska eller matematik, kunde följa en klass från årskurs 1 till 9?

– Spontant känner jag: Ja! Den skolan och den utbildningen vill jag ha. Det skulle tilltala mig både som person och som lärare, säger Birgitta. Det skulle passa min läggning mycket bättre. Det

ningen, säger Elisabeth. Vi lärare är ju så olika och passar för olika saker i skolan. Jag är t ex mellanstadielärare, men när jag arbetar på högstadiet känner jag att jag kanske gör en viktigare insats där. Jag trivs tillsammans med tonåringar, men jag vill inte släppa kontakten helt med de yngre barnen.

Ett enormt lyft!

– Vi måste få en ny lärarutbildning om grundskolan ska kunna fungera, menar Inger. En gemensam grundskollärarutbildning som inte är stadielunden. Men det behöver kanske inte betyda att man ska undervisa från årskurs 1–9. Det kan finnas många olika varianter. Men att den nuvarande stadiindelningen är av ondo, det är ett som är säkert.

– Jag är övertygad om att det skulle vara mycket roligare – och att vi skulle bli bättre lärare – om vi fick undervisa över ett vidare fält. Nu tänker man ofta: Valde jag verkligen rätt? Nu är jag bunden till lågstadiet hela mitt liv.

– Vi har ju gjort små försök att överbrygga stadiövergångarna här i vår skola, säger Anki. Och det gör man på flera håll. Men det blir bara ett lappverk,

BIRGITTA CARLSTRÖM:

– Det skulle vara spännande att få arbeta på olika nivåer i skolan; med barn i olika åldersgrupper. Det skulle ge mig en chans att fördjupa mig i ämnen som intresserar mig.

skulle vara spännande att få arbeta på olika nivåer i skolan; med barn i olika åldersgrupper. Det skulle ge mig en chans att fördjupa mig i ämnen som intresserar mig. Ibland blir jag nästan desperat vid tanken på att jag ska jobba som lågstadielärare hela mitt liv. Att jag ska ha årskurs 1–3 och sedan börja om igen, 1–3, 1–3... Det måste gå slentrian i en sådan undervisning med åren.

– Jag vill också ha den här utbild-

små försök i kanten. Det visar samtidigt att det finns ett behov hos lärarna själva att få arbeta så här. Med en ny lärarutbildning skulle alla organisatoriska hinder för detta falla. Då ser jag framför mig en helt ny skola, där plötsligt allt blir möjligt. Kanske den skola som grundskolan var tänkt att bli.

– Jag skulle få en chans att utvecklas som lärare i jobbet. Det skulle vara ett enormt lyft!